

Ответы по тувинскому языку, 9 класс

№	Ответы	Баллы
1	<p>Чайның башкы айының сөөлгү хүннериниң бирээзинде, кылаң дээрде хүн чаа-ла өрүлөп орган-даа болза, агаар ышкам, дунааргайы аажок. Эдегей шынаазы дүдүскекте шымнып алган, чингир ногаан өңнүг чадып каан хевиске дөмейлежи берген чыткан. Барыын талада көк даглар ындында бажында ак бөрттүг Бай-Тайга дүдүскек өттүр көзүлгөн.</p> <p style="text-align: right;"><i>(М. Ховалыг)</i></p>	14
2	<p>Өөреникчилер, телевизор, аал-оран, школада, кичээлдиг, өөрүшкү, оран-чуртка, клубче, номчууже, амыдыралче.</p>	6
3	<p>Чайның кончуг изиг хүннеринде безин дожу эривес кылаң баштыгтайгалардан Шаалааш хемниң шапкын суу сыстып үнгеш, көк-көк эзимнерничара-чире халыгылааш, шынап-ла, хемниң адынга чүүлдештир шааладыр- шииледир мөөп-дывылап агып бадып чыдар.</p>	8
4	<p><i>Балыктыг-Кара-Суг</i> _____ынаар хемче кирген белдиринче <i>чоокиулаантудум</i>, <i>агымы</i> улам <i>дүргедээр</i>.</p>	6
5	<p>Тывавыстың төвү, Кызыл хоорай, хүнден хүнге сайзырап-ла турар. Аал өдээнде дүк каккан хамык улус, өөндөн дойлуп үнген арылар дег, аай- дедир хөлзеп-ле турганнар. Тываның Улустун чогаалчызы, Александр Даржай, аныяк шүлүкчүге кончуг эки үнелелди берген.</p>	9
6	<p>1. «Д. ч.» – деп, а.с. 2. А.с.: «Д.ч.» – деп а.с. 3. А.с.: «Д.ч.» Ук домактарга бижик демдектерин салырын тайылбырлап бижинер.</p>	10
7	<p>Час шинчи кирип орда, шээр мал оолдап эгелээр. Хой, өшкү оолдартулар апаарга, шай сүттээр сүт бар апарганы ол. Чер карарып, хек-даваннар частып турда, инектер бызаалап эгелээр. Анай-хаактар сыргаланып, суг кыдыындан үнген талдар чулукталып турда, черден үнген талдың бир тудумундан картап алгаш, ону борбактай шарып аар. Хайындырып каан инек сүдүн чылыг-бүлээн кылдыр чылыткаш, хуунга куткаш, ынаар бир шарыг тал картын суп кириптер. Сүттүг хуунду кидис- биле ораагаш, өг иштиниң бир шөлээн черинге тургузуп каар. Бир хонгаш, азы улуг-ла дээрге үш хонгаш, тарак болу бээр. <i>(М. Кенин-Лопсан)</i></p>	8
8	<p>1. Улус оон-моон шуугаан, а Мыкылай улустун тоо-быдаргай ыыдын оожургадып турган. (С.Т.) 2. Ол ийи чылдарда литературага сонургалым кошкаш кынны берген, ынчалза-даа ында орус хамаатыларның аразынгатура, шору орустаар апарганым меңээ оон-даа ажыктыг болган. (С.С.) 3. Суг боралгак чок болган, ындыг болза-даа чылыг болгаш иринди чытталып турган. (С.Баб.) 4. Часкы хүн үнүп келген болгаш изиг кидин-не кедереп орган. <i>(А. П.)</i></p>	6

9	<p>1. Чаяаны көргөн, ол душта тыва бижик чогааттыңан деп өөрүнчүг сураг биске дыңналып келген. (С.П.). 2. Класска кирип кээримге, эштерим ам-даа чыылбаан болду. 3. Чечектер катпазын дээш, хүннүң-не суггарып турдуvus. 4. Бөгүн арай бораннап турар боорга, Адыгжы дораан чанып келген. (С.С.) 5. Авам мени чаңчап орза-даа, меңээ даады буянныг чүве йөрээп чоруур болдур ийин. (М.К-Л.)</p>	8
10	<i>Төрээн дылымның келир үези.</i>	25
Всего 100 баллов		

Ответы по тувинской литературе, 9 класс

Онаалг:	Ключи	Балл
1	Бойдус болгаш кижии темазы	8
2	Кижии – бойдустун төлү	8
3	Чолдак-Кадай, Көк-Кадай кырган-авалар – эрестиг, чонну чаагай чаңчылдарын эки билир, сагыыр, бойдуска хумагалыг. Тоожукчу маадыр – сонuurгак, улуг улустан эки чаңчылдарны шингээдип ап чоруур.	8
4	Шың-Бажы, Бижээчи, Кадыр-Даг, Көжер-Сайыр, Кадыр-Каът. Топонимнерни чогаалда болуушкуннарның болуп турар девискээрин көргүзери-биле ажыглаан.	8
5	Сүзүглел – бойдуска, оран-таңды ээзинге чүдүүрү.	8
6	Дыт дөзүнге чадыг салгаш, хамык аыш-чемниң дээжилерин – ак чемден эгелээш, эът-чагга чедир делгеп алдылар. Шайының үстүн ускаш, төрөөн черин эргилдир чажып, алгыш-йөрээлин чугаалап, от-көсче, оран-делегейинче аыш-чемин өргүдүлөр.	8
7	Метафора	8
8	Чаагай чаңчыл ындыг чүве-дир, сыын үнүн өскөн-төрөөн черинге буттарын быжыг баскаш, ыяштаныяк туттунуп алгаш, ыыт чок шөлөөн дыңнаар.	8
9	Кызыл-Эник Кыргызович Кудажи – Тываның улустун чогаалчызы, шүлүкчү, прозачы, драматург.	8
10	Башкы боду хынаар	28
Итого 100 баллов		